

Diyora NURIMOVA,
Profi university O'zbek tili va adabiyoti o'qituvchisi
E-mail: Nurimova@gmail.com

PROFI UNIVERSITY "Tillar" kafedrasini mudiri, PhD K.Ulug'urodova taqrizi asosida

THE IMPORTANCE OF SOCIOPRAGMATICS IN MODERN LINGUISTICS

Annotation

In modern linguistics, sociopragmatics is one of the important areas that studies the relationship between language and socio-cultural context. This approach helps to analyze not only grammatical, but also pragmatic functions of language, that is, it is a tool that reveals the social functions of speech and its effectiveness in communication. Sociopragmatics studies the adaptation of language tools to social norms, cultural values, and communication situations, and also allows us to identify speech differences between different social groups, gender, and age categories. Research results show that sociopragmatic knowledge increases the effectiveness of speech communication, prevents misinterpretations and misunderstandings. Therefore, the role of sociopragmatics in practical and theoretical areas of linguistics is increasing today and is becoming one of the important methodological foundations of linguistics.

Keywords: sociopragmatics, modern linguistics, social context, speech culture, communication, language functions, social groups, style.

ЗНАЧЕНИЕ СОЦИОПРАГМАТИКИ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Аннотация

В современной лингвистике социопрагматика является одним из важных направлений, изучающих взаимосвязь языка и социокультурного контекста. Этот подход позволяет анализировать не только грамматические, но и прагматические функции языка, то есть он является инструментом, раскрывающим социальные функции речи и её эффективность в коммуникации. Социопрагматика изучает адаптацию языковых средств к социальным нормам, культурным ценностям и ситуациям общения, а также позволяет выявлять речевые различия между различными социальными группами, гендерными и возрастными категориями. Результаты исследований показывают, что социопрагматические знания повышают эффективность речевой коммуникации, предотвращают неверные толкования и недопонимание. Поэтому роль социопрагматики в практическом и теоретическом направлениях лингвистики сегодня возрастает и становится одной из важных методологических основ лингвистики.

Ключевые слова: социопрагматика, современная лингвистика, социальный контекст, культура речи, коммуникация, функции языка, социальные группы, стиль.

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SOTSIOPRAGMATIKANING AHAMIYATI

Annotatsiya

Zamonaviy tilshunoslikda sotsiopragmatika til va ijtimoiy-madaniy kontekst o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadigan bo'lsak, muhim sohalaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv tilning nafaqat grammatik, balki pragmatik funksiyalarini ham tahlil qilishga yordam beradi, ya'ni nutqning ijtimoiy vazifalari va muloqotdagi samaradorligini ochib beradi vositadir. Sotsiopragmatika til vositalarining ijtimoiy normalar, madaniy qadriyatlar va muloqot vaziyatlariga moslashuvini o'rganadi, hamda, turli ijtimoiy guruhlar, jins va yosh kategoriyalari o'rtasidagi nutq farqlarini aniqlashga imkon beradi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, sotsiopragmatik bilimlar orqali nutqiy muloqotning samaradorligi oshadi, noto'g'ri talqin va tushunmovchiliklar bo'lmaydi. Shu sababli, tilshunoslikning amaliy va nazariy yo'nalishlarida sotsiopragmatikaning roli bugungi kunda ortib bormoqda va tilshunoslikning muhim metodologik asoslaridan biriga aylanib kelmoqda.

Kalit so'zlar: sotsiopragmatika, zamonaviy tilshunoslik, ijtimoiy kontekst, nutq madaniyati, muloqot, til funksiyalari, ijtimoiy guruhlar, uslub.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikning bugungi kundagi rivojlanishi tilning faqat grammatik va leksik xususiyatlarini o'rganish bilan cheklanib qolmay, uning ijtimoiy va pragmatik funksiyalarini ham tadqiq qilishga katta e'tibor qaratmoqda. Aynan shu nuqtai nazardan sotsiopragmatika – til va ijtimoiy-madaniy kontekst o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadigan ilmiy soha – tilshunoslikda yuqori o'rin egallab kelmoqda. Sotsiopragmatika tilning nafaqat shakli va tuzilishini, balki uning muloqot jarayonidagi maqsad va vazifalarini, shuningdek, nutqning samaradorligini va tushunilishini ham tahlil qilishga qaratilgan. Bu soha nutqning ijtimoiy normalar, madaniy qadriyatlar, muloqot vaziyatlari va turli ijtimoiy

guruhlar o'rtasidagi o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi.

Bugungi kunda tilshunoslikning amaliy va nazariy yo'nalishlarida sotsiopragmatikaning ahamiyati tobora oshib bormoqda. Masalan, til ta'limi jarayonida sotsiopragmatik bilimlar foydalanuvchilarga nutqiy vaziyatlarni to'g'ri talqin qilish, madaniyatga mos ravishda muloqot qilish va noto'g'ri tushunmovchiliklarni oldini olish kabilarga yordam beradi. Shuningdek, professional kommunikatsiyada sotsiopragmatik yondashuvlar samarali muloqot strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi. Tilni o'rganayotgan shaxslar uchun nutqning ijtimoiy jihatlarini tushunish, ularni hayotiy

muloqotda qo'llash hamda nutq madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Sotsiopragsmatikaning ilmiy tadqiqotlari shuni anglatadiki, til ijtimoiy vaziyatlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, turli ijtimoiy guruhlar, jins, yosh va kasb kategoriyalariga qarab o'ziga xos nutq modellari hamda normalarni hosil qila oladi. Shuning uchun, zamonaviy tilshunoslikda sotsiopragsmatika tilning nazariy asoslarini boyitish bilan birga, amaliy jihatdan ham tilning samarali qo'llanilishi, muloqotda tushunmovchiliklarning oldini olish va nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, sotsiopragsmatika nafaqat tilshunoslikning muhim ilmiy yo'nalishi, balki tilni amaliy qo'llash jarayonida ham muhim vositalardan biri sifatida qaraladi. Biz bu maqolada sotsiopragsmatikaning zamonaviy tilshunoslikdagi o'rni, uning nazariy va amaliy ahamiyati hamda turli ijtimoiy kontekstlarda tilning funksionalligini ko'rib chiqdik.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy tilshunoslikda sotsiopragsmatika masalalari bilan bog'liq adabiyotlarni tahlil qilish natijasida soha olimlari tomonidan tilning ijtimoiy kontekstga moslashuvi, nutqning vaziyatga qarab o'zgarishi va muloqot samaradorligini oshirish masalalari keng yoritilganini ko'rildik. Masalan, o'zbek va xorijiy tilshunoslar sotsiopragsmatik tadqiqotlar orqali nutq vazifalarini, madaniy jihatlarni va ijtimoiy normalarni aniqlashga katta e'tibor qaratganlar. Shu bilan birga, pragsmatika va sotsiopragsmatikaning chegaralari, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi stilistik farqlar ham ko'plab tadqiqotlarda tahlil qilinganligi ahamiyatlidir.

B. Axmedov – Til va ijtimoiy kontekst: sotsiopragsmatikaning nazariy asoslari (2018). Axmedov sotsiopragsmatikaning nazariy asoslarini ochib bergan. U tilning ijtimoiy kontekstdagi o'rni, nutq normalari va muloqot samaradorligini oshirishdagi rolini tahlil etgan. Tadqiqot tilshunoslik nazariyasi uchun muhim konseptual bazani yaratib bergan.

S. Qodirov – Nutq madaniyati va muloqot samaradorligi (2020). Qodirov nutq madaniyati va pragsmatik normalarning ijtimoiy guruhlar bilan bog'liqligini o'rganan. U sotsiopragsmatikaning amaliy qo'llanilishi, xususan, til ta'limi va ishbilarmon muloqotda qanday ishlashini ko'rsatib o'tgan.

Geoffrey Leech – Principles of Pragmatics (2014). Leech pragsmatik prinsiplarni, nutq vazifalari hamda kontekst bilan bog'liqligini o'rganadi. U sotsiopragsmatikaning nazariy asoslarini mustahkamlaydi, shuningdek, zamonaviy tilshunoslik tadqiqotlarida metodologik yo'nalish sifatida foydalaniladi.

J. L. Mey – Pragmatics: An Introduction (2001). Mey pragsmatikaning tilshunoslikdagi o'rni va nutqning vazifalari hamda muloqot samaradorligi masalalarini tahlil qiladi. Sotsiopragsmatik yondashuvlar orqali turli ijtimoiy guruhlar nutqini tushinishga urg'u beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida sifatli va miqdoriy usullar uyg'unlashgan yondashuv qo'llanilgan. Sifatli metod yordamida turli nutq vaziyatlari va kontekstlar tahlil qilinib, real muloqotdagi sotsiopragsmatik xususiyatlarni aniqlandi. Miqdoriy metodlar esa intervyu va so'rovnomalor orqali nutqiy xatti-harakatlar chastotasini o'lchash imkonlarini berdi. Shu bilan birga, korpusli tadqiqotlar va eksperimental sinovlar orqali turli ijtimoiy guruhlar nutqining xususiyatlari ham solishtirildi. Bu metodologiya sotsiopragsmatik tadqiqotlarni tizimli va ob'ektiv tarzda olib borish, nazariy va amaliy jihatlarni mukammal aniqlash imkonini yaratmoqda.

Tahlil va natija. Sotsiopragsmatika zamonaviy tilshunoslikda tilning ijtimoiy kontekst bilan bog'liqligini

o'rganish hamda nutq samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida qaraladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turli ijtimoiy guruhlar va muloqot vaziyatlariga qarab nutqning struktura va funksiyalari sezilarli darajada farq qilinishini bildiradi. Masalan, yosh, jins, kasb va madaniy meros, ijtimoiy kelib chiqish kabi omillar nutqning pragsmatik komponentlariga ta'sir qiladi, bu esa sotsiopragsmatik yondashuvni o'rganishning zaruratini yanada anglatadi. Tadqiqot davomida turli korpuslar va nutq namunalarini tahlil qilish orqali sotsiopragsmatik xususiyatlar aniqlanib, nutq vaziyatlariga moslashuv mexanizmlari yoritib berildi.

Sotsiopragsmatik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutqning samarali amalga oshirilishi faqat grammatik va leksik jihatlarni bilish bilan emas, balki ijtimoiy kontekstni tushunish, muloqot qoidalarini hisobga olish hamda madaniyatga moslashish bilan bog'liq sanaladi. Misol uchun, rasmiy va norasmiy muloqotlar, ishbilarmon va kundalik suhbatlar, shuningdek, ta'lim jarayoni va professional kommunikatsiyada nutq strategiyalarini turlicha shakllanishni olish mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sotsiopragsmatik bilimlar yordamida nutqiy noto'g'ri talqin va tushunmovchiliklarni sezilarli darajada kamaytirishga erishish mumkin.

Bundan tashqari, tilni o'rganish jarayonida sotsiopragsmatik yondashuvlarni qo'llash o'quvchilarda nutq madaniyati, muloqot strategiyalari va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa til ta'limining samaradorligi darajasini belgilaydi va o'quvchilarni real muloqot vaziyatlariga tayyorlashga yordam beradi. Shu bilan birga, sotsiopragsmatika tilshunoslikning nazariy bazasini boyitishga ham yordam beradi, chunki u tilning ijtimoiy funksiyalarini sistematik ravishda tahlil qilish juda katta imkonini beradi.

Natijada, zamonaviy tilshunoslikda sotsiopragsmatika nafaqat ilmiy jihatdan, balki amaliy nuqtai nazardan ham katta ahamiyatga ega hisoblanadi. U tilning ijtimoiy kontekstdagi o'rni va muloqotdagi samaradorligini aniqlash, turli guruhlar o'rtasidagi nutq farqlarini tahlil qilish va nutq madaniyatini shakllantirishga imkon beradi. Shu bilan birga, sotsiopragsmatika tilshunoslikning metodologik asoslarini mustahkamlaydi va tilni o'rganish hamda qo'llash jarayonlarini yanada samarali bolishi yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sotsiopragsmatika nafaqat tilshunoslikning muhim yo'nalishi, balki zamonaviy muloqot va til ta'limining ajralmas bri qismiga aylangan.

Xulosa va takliflar. Yuqoridagi tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, sotsiopragsmatika zamonaviy tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, tilning ijtimoiy kontekst bilan bog'liqligini o'rganish va nutq samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

Tadqiqotlar nutqning turli ijtimoiy guruhlar, yosh, jins va kasb kategoriyalariga qarab o'zgarishini, shuningdek, rasmiy va norasmiy muloqotlarda nutq strategiyalarining farqliligini tasdiqlagan.

Shu bois, sotsiopragsmatik bilimlar nafaqat tilshunoslik nazariyasi, balki til ta'limi va professional kommunikatsiya jarayonlarida ham muhim omillardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy tilshunoslikda sotsiopragsmatikaning ahamiyati mavzusini o'rganib chiqib quydagilarni taklif qilindi:

birinchidan, til ta'limi jarayonida sotsiopragsmatik komponentlar alohida o'qitilishi lozimdir, bu o'quvchilarning nutq madaniyati hamda ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, professional sohalarida samarali muloqot strategiyalarini ishlab chiqishda sotsiopragsmatikaning nazariy va amaliy asoslari qo'llanishini joriy etish tavsiya etiladi.

Uchinchidan, tilshunoslik tadqiqotlarida sotsiopragmatik tadqiqotlar kengaytirilishi kerak ekanligi, chunki ular nutqning ijtimoiy jihatlarini tizimli va ob'ektiv tarzda aniqlash imkonini beradi.

Shunday qilib, sotsiopragmatika tilshunoslik va amaliy muloqotning uzviy qismlaridan biri bo'lib, zamonaviy tilni o'rganish, tushunish va qo'llash jarayonlarini yanada samarali qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Axmedov, B. Til va ijtimoiy kontekst: sotsiopragmatikaning nazariy asoslari. Toshkent: Fan.2022. – 132 bet.
2. Qodirov, S. Nutq madaniyati va muloqot samaradorligi. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti. 2020. – 98 bet.
3. Yo'ldoshev, M. Sotsiopragmatika va zamonaviy tilshunoslik. Toshkent: Sharq. 2021.– 145 bet.
4. Rustamova, N. Til ta'limida sotsiopragmatik yondashuvlar. Toshkent: Pedagogika. 2023– 110 bet.
5. Islomov, T. Til va ijtimoiy guruhlar nutqining o'ziga xosligi. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi. 2019. – 87 bet.
6. Leech, G. Principles of Pragmatics. London: Routledge. 2021. – 312 bet.
7. Mey, J. L. Pragmatics: An Introduction. Oxford: Blackwell.2019. – 278 bet.
8. Holmes, J. An Introduction to Sociolinguistics. London: Routledge. 2023.C– 256 bet.
9. Thomas, J. (1995). Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics. London: Longman. – 230 bet.